

Annelerin Bebeklik Döneminde Gelişime İlişkin Bilgi ve Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Assessment of Mothers' Knowledge and Anxiety Levels About Development At Infancy

Alev ŞAHİNÖZ¹, Aynur BÜTÜN AYHAN²

¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hematoloji Onkoloji SUAM, Çocuk Gelişim Bölümü, ANKARA

² Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı, ANKARA

ÖZ

Amaç: İlk iki yaşta bebeği olan annelerin bebeklik döneminde gelişime ilişkin bilgi ve kaygı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi amacıyla bu araştırma planlanmıştır.

Gereç ve Yöntemler: Araştırma, Ankara il merkezinde bulunan Sağlık Bakanlığı'na bağlı çocuk hastanesinin sağlık çocuk polikliniğine başvuran, çalışmaya katılmayı kabul eden ve doğum haftası en az 37 hafta ve yaşları 0-24 ay arasında olan bebeğe sahip toplam 102 anne ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, "Aile Bilgi Formu", "Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği (Gelişim Bilgisi Ölçeği) ve Sürekli Kaygı Ölçeği (Kaygı Ölçeği) kullanılmıştır. Verilerin analizinde frekans, ortalama, standart sapma, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), t-testi ve Tukey çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır.

Bulgular: Gelişim Bilgisi Ölçeği'ne göre annelerin % 63.7'si çocuklarının gelişimleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadığını ifade etmiştir. Araştırmaya katılan annelerin % 62.7'si çocuk gelişimi ile ilgili kitap/dergi/broşür gibi yazılı materyal okuduğunu belirtmiştir. Çocuk gelişimine yönelik herhangi bir yazılı materyal okuyan annelerin çocuk gelişimi bilgi düzeyinin okumayanlara oranla yüksek olduğu bulunmuştur. Çocuk Gelişimci ile görüşen annelerin Gelişim Bilgisi Ölçeği puan ortalamaları, görüşmeyen annelerin puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeyi yüksek olan annelerin kaygı düzeylerinin de düşük olduğu belirlenmiştir.

Sonuç: Araştırmadan elde edilen bulgulara göre annelerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeyini artıracak çalışmaların planlanması, eğitim programları hazırlanması ve bu programların yaygınlaştırılması, ailelerin bilgi düzeyini artıracak uzman kadronun sayıca artırılması gerekmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kaygı, Bebeklik dönemi, Çocuk gelişimi, Anne bilgisi

ABSTRACT

Objective: The study has been conducted to examine anxiety and knowledge levels of mothers whose infants aged 0-24 months regarding development at infancy according to some variables.

Material and Methods: The study was conducted with 102 mothers whose infants aged 0-24 months and their gestational week was at least 37, who were consulted at a Hospital's Child Health Surveillance Clinic and agreed to participate in the research. Mothers completed the "Family Information Form", "The Caregiver Knowledge of Child Development Inventory (CKCDI)", "Trait Anxiety Scale" which is part of "State and Trait Anxiety Scale". In order to analyze variables, "Shapiro-Wilk", "ANOVA", "t-test" and "Tukey's test" were used.

Results: Of 63.7% mothers stated that they do not have enough knowledge about their children's development and 62.7% of all mothers also mentioned that they read written materials such as book/magazine/booklet about child development. It is found that mothers who read written materials have more knowledge about child development in comparison with mothers who do not read. Also, mothers who have more knowledge about child development had lower anxiety level.

ŞAHİNÖZ A : 0000-0002-2225-5704
BÜTÜN AYHAN A : 0000-0003-3306-9672

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: On behalf of all authors, the corresponding author states that there is no conflict of interest.

Etik Kurul Onay / Ethics Committee Approval : Bu çalışma için Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hematoloji Onkoloji Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 2015-075 onayı alındı.

Yazarların Katkısı / Contribution of the Authors: ŞAHİNÖZ A: Verilerin toplanması, analizi ve makalenin yazımı, BÜTÜN AYHAN A: Her aşamada çalışmaya ait tüm kontrollerin yapılması

Atf yazım şekli / How to cite: Şahinöz A, Bütün Ayhan A. Annelerin Bebeklik Döneminde Gelişime İlişkin Bilgi ve Kaygı Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Turkish J Pediatr Dis 2020; 14: 249-57.

Yazışma Adresi / Correspondence Address:

Alev ŞAHİNÖZ

Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Ankara Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları,
Hematoloji Onkoloji SUAM, Çocuk Gelişim Bölümü, Ankara, Türkiye
E-posta: alex.kaya@yahoo.com

Geliş tarihi / Received : 03.07.2018

Kabul tarihi / Accepted : 16.01.2019

Elektronik yayın tarihi : 29.05.2019

Online published

DOI: 10.12956/tchd.571468

Conclusion: According to the findings obtained from the study, it is necessary to plan studies to enhance mothers' knowledge level about child development prepare training programs and to disseminate these programs, and to increase the number of specialists who work with parents.

Key Words: Anxiety, Child development, Infancy, Mother's knowledge

GİRİŞ

Bebeklik dönemi gelişim açısından kritik önem taşımaktadır. Bu kritik yıllarda ebeveynler özellikle de bebeğin bakım ihtiyaçlarını karşılayan anneler çocuğun ilk ve temel eğitimcisi rolündedir. Ayrıca anne bebek bağlanmasının da geliştiği bu dönemde, annelerin çocuklarının gelişimini desteklemek için onlara çeşitli uyarılar sağlaması ve ilgi göstermesi gerekmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına sağladıkları uyarıdan zengin destekleyici bir ortam çocuğun gelişiminde oldukça büyük öneme sahiptir (1-3).

Annelerin bebeğin bakımı, özellikleri, davranışları ve hastalıkları ile ilgili bilgi eksikliği, bebeğin ihtiyaçlarını anlamada yetersizlik, yorgunluk, sosyal çevreden soyutlanma ve sosyal desteklerde yetersizlik annede stres ve kaygı yaratabilmekte, annelik rolüne uyumu zorlaştırmakta ve ebeveyn-bebek bağlılığını olumsuz etkileyebilmektedir (4). Bu nedenle annelere erken dönemde bebeklerin ihtiyaçları, gelişimleri ve bakımlarına ilişkin verilen eğitim, bebeklerin gelişim düzeylerinde olumlu değişiklikler yaratabilmektedir. Bu değişiklikler, çocuk okula başladıktan sonra yapılan müdahalelerden daha hızlı bir şekilde gerçekleşmekte ve daha fazla etki yaratmaktadır. Anne-babaların temel gelişimsel becerilerin kazanıldığı erken yıllarda, çocukla uygun iletişim kurabilme, doğru bakım ve uyarı verme ve çocuk eğitimi konularında aldıkları erken eğitim ve sağladıkları uyarıdan zengin ortam çocuğun gelecek yaşamında ortaya çıkabilecek gelişimsel problemleri önleyerek, topluma ekonomik ve sosyal olarak fayda sağlamaktadır (5).

Uyarı eksikliği, dünyada gelişmekte olan ülkelerde yaşayan beş yaş altındaki 200 milyon çocuğun gelişimsel potansiyeline ulaşmamasında ikinci ana neden olarak yer almaktadır (6, 7). Çocuk için erken uyarıcı çevrenin sağlanmamasının sadece gelişimsel durumdaki bir boşluğa yol açmayacağı, aynı zamanda duygusal yeteneklerdeki zayıflığa ve gelişimsel geriliğe de yol açacağı bilinmektedir (8). Uyarı eksikliği nedeniyle yaşanan gelişimsel sorunların en aza indirilmesi, uyarıların kalitesinin artırılması, ebeveyn-çocuk ilişkisinin güçlenmesi açısından ebeveynlerin çocuk gelişimine yönelik bilgi düzeyleri oldukça önemlidir. Ebeveynlik bilgisi kapsamında ise çocuk bakımı, çocuğun gelişimine destek olma gibi kavramlar yer alır ve ebeveynler çocukların yaşamlarında önemli bir rol oynarlar (9, 10). Bunun yanı sıra ebeveynlerin çocukları ile ilgili kararlarını uzmanlar etkileyebilmektedir. Bunun sonucunda ebeveynler çocuklarının gelişimini nasıl destekleyeceklerini, hastalık anında ne yapacaklarını öğrenebilmekte ve bakımları ile ilgili doğru davranışlarda bulunabilmektedirler. Ebeveynlerin bu durumlarla ilgili bilgi sahibi olması çocukların gelişimleri için hayati önem taşımaktadır (11-14).

Annelerin yeni rollerine uyum sağlamaya çalıştıkları çocuklarının yenidoğan ve 1-3 yaş döneminde, normal büyüme ve gelişme hakkında bilgi ve danışmanlık almaya daha çok ihtiyaç duydukları ve bilgi almak için sağlık alanında uzman kişilere sık başvurduğu görülmektedir (15). Annelerin bu bilgiyi edinebileceği, problemlerini çözmelerine yardımcı olabilecek ve çocuklarının gelişimlerini destekleyici öneriler alabileceği uzmanların varlığı oldukça önemlidir. Yıldız'ın yaptığı bir çalışmanın sonuçlarına göre; kontrollü ve devamlı olarak danışmanlık hizmeti verilen primipar annelerin bebek bakımı ile ilgili bilgi düzeyinde önemli ölçüde artış, kaygı düzeylerinde azalma, annelik rolünden memnuniyette artış sağlandığı görülmüştür (4).

Çocuk bakımı konusundaki bu bilgi eksikliği ve çevreden öğrenilen yanlış uygulamaların, çoğu zaman çocuğun sağlığını olumsuz etkileyerek büyüme ve gelişmede gecikmeye, çoğu önlenebilir hastalıkların sık görülmesine, morbidite ve hatta mortaliteye neden olabildiği bildirilmiştir. Genel gelişim basamakları hakkında bilgilendirilen annelerin çocuklarının yeteneklerini keşfetmesini sağlayacak bilişsel ve sosyal açıdan fırsat ortamları yaratma olasılığı artmaktadır (13,16-19). Huang ve ark.(9) 378 çocuk ve anneyi dâhil ettikleri çalışmalarında annelerin çocuk gelişimi ile ilgili erken dönemdeki bilgi düzeyi ile anne-babalık davranışının kalitesi arasındaki ilişkiyi ölçmeyi amaçlamış; annelerin çocuk gelişimi konusundaki bilgi eksikliğinin annelik görevlerinin kalitesini, özellikle bebeğe bir şeyler öğretme becerisini olumsuz etkilediğini belirlemişlerdir.

Bu araştırmada 0-24 ay arasında bebeğe sahip olan annelerin bebeklik döneminde gelişime ilişkin bilgi ve kaygı düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEMLER

Araştırma betimsel bir çalışma olarak planlanmıştır. Araştırmanın örneklemini Ankara il merkezinde bulunan Kamu Hastaneler Kurumu'na bağlı çocuk hastanesinin sağlam çocuk polikliniklerine başvuran çalışmaya katılmaya gönüllü olan ve doğum haftası en az 37 hafta ve yaşları 0-24 ay arasında olan bebeğe sahip 102 anne oluşturmuştur.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veriler Aile Bilgi Formu, Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği/ The Caregiver Knowledge of Child Development Inventory (Gelişim Bilgisi Ölçeği) ve Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği/ State Trait Anxiety Inventory (STAI)' nin Sürekli Kaygı Ölçeği (Kaygı Ölçeği) kullanılarak elde edilmiştir (20,23,24).

Aile bilgi formunda; bebeğin yaşı, cinsiyeti, kardeş sayısı,

doğum sırası, doğum kilosu gibi bebeklere ilişkin bilgiler ile annelerin yaşı, öğrenim düzeyi, çocuk gelişimi ile ilgili bilgileri edindiği kaynaklar, çocuk gelişimci ile çocuğunun gelişimi ile ilgili görüşme yapma durumu ve ailenin gelir düzeyinin sorgulandığı yirmi beş soru yer almaktadır.

Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği

Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği; Ertem ve ark.(20) tarafından 2007 yılında geliştirilmiş ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach alfa ile hesaplanmış ve toplam 20 maddeli ölçeğin iç tutarlılığı $\alpha = 0.61$ bulunmuştur. Ölçek, 0-3 yaş arasında çocuğu olan annelerin bebeklik ve erken çocukluk dönemi gelişimi ve gelişimin desteklenmesi bilgisini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi ile ilgili çalışma iki aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk olarak, bakıcı bilgisini değerlendirmek için temel gelişimsel becerilerin ortaya çıkması ve desteklenmesine ilişkin yaşlar ile ilgili bir form geliştirilmiştir. İkinci aşamada bu form Türkiye’de iki çalışmada bir alan araştırmasında kullanılmıştır. Ölçekteki soruların 10 tanesi gelişimsel beceriler, 10 tanesi de gelişimsel becerileri desteklemeye yönelik uyarılar ile ilgilidir. Ölçekteki 20 sorudan yedisi bebeklerde zihinsel, sosyal duygusal gelişimi, altısı yürümeye yeni başlayan çocuklarda zihinsel, sosyal – duygusal gelişimi, altısı motor becerileri ve biride ebeveynlerin ev kazalarına karşı güvenlik önlemleri ile ilgili bilgi düzeylerini sorgulamaktadır. Ölçekteki her bir maddenin hangi yaş aralığında yapılması gerektiği “Uluslararası Gelişimi İzleme ve Destekleme Rehberi (GİDR) referans alınarak ve uzmanların ortak görüşleri sonucunda belirlenmiştir (21,22). Puanlamada, bakım verenin verdiği cevap doğru yaş aralığında ise iki puan, doğru yaş aralığından bir ay yukarıda ya da aşağı olursa bir puan, bunların dışında bir yaş aralığında ise sıfır puan almaktadır. Ölçekte ulaşılabilen en yüksek puan 40 puandır. Ölçekten alınan yüksek puan ile annelerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeyinin yüksek olduğu, düşük puan ile de annelerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeyinin düşük olduğu ön görülmektedir (20).

Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeği (STAI)

Durumluk- Sürekli Kaygı Ölçeği, Spielberger ve ark.(23) tarafından 1970 yılında geliştirilmiş, Öner ve Le Compte (24) tarafından ise 1983 yılında Türk toplumuna uyarlaması yapılmıştır. Türkçe formun iç tutarlılığı ve güvenirliği Kuder Richardson alfa güvenirliğinde Durumluk Anksiyete Ölçeği için 0.94 ile 0.96 arasında bulunmuştur. Durumluk ve sürekli kaygı düzeylerini 20’ şer soru ile ayrı ayrı ölçen likert tipi bir ölçektir. Yüksek puanlar yüksek kaygı seviyelerini, düşük puanlar düşük kaygı seviyelerini gösterir. Ölçek, yirmişer maddelik Durumluk Kaygı ve Sürekli Kaygı Ölçekleri’nden oluşmaktadır. Durumluk Kaygı Ölçeği, bireyin belirli bir anda ve belirli koşullarda kendisini nasıl hissettiğini betimlemesini, “Sürekli Kaygı Ölçeği” ise bireyin genellikle kendisini nasıl hissettiğini betimlemesini gerektirir. Her iki ölçekte cevap seçenekleri dört tane olduğundan seçeneklerin

ağırlık dereceleri birden dörde kadar değişmektedir. “Hiç” ile “Tamamıyla” arasında değişen dört derecelik bir ölçektir. Her iki ölçekten elde edilen toplam puan değeri 20-80 arasında değişir. Yüksek puan yüksek kaygı seviyesini, düşük puan ise düşük kaygı seviyesini belirtir (23, 24).

Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada kullanılan ölçme araçları için gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için uygulamanın yapılacağı Eğitim ve Araştırma Hastanesi’nden gerekli izinler (2015-075) alınmıştır. Hastanenin Sağlam Çocuk Polikliniği’ne başvuran sağlıklı gelişim gösteren, herhangi bir engele sahip olmayan 0-2 yaş arasındaki bebeklerin annelerine çalışma ile ilgili kısaca bilgi verilmiş ve görüşmenin yapılacağı uygun bir odaya yönlendirmiştir. Araştırmacılar tarafından annelere araştırma hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş; katılmaya gönüllü olan annelere sosyodemografik özelliklerini belirlemek amacıyla “Aile Bilgi Formu”, çocuk gelişimi hakkındaki bilgi düzeylerini belirlemek amacıyla “Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği”, kaygı durumlarını belirlemek için ise “Durumluk ve Sürekli Kaygı Ölçeği” nin “Sürekli Kaygı Ölçeği” (SKÖ) karşılıklı görüşme yaparak uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi için SPSS 17.0 bilgisayar programı kullanılmıştır. Araştırmada sosyodemografik verilerin değerlendirilmesinde sayı ve yüzdelik değerler kullanılmıştır. Araştırmada verilerin normallik dağılımları Shapiro Wilk Testi ile hesaplanmıştır ve verilerin normal dağılım gösterdiği belirlenmiştir. Annelerin Gelişim Bilgisi Ölçeği’nden aldıkları puanların ortalaması ile Kaygı Ölçeği’nden aldıkları puan arasındaki ilişki ise Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılarak yorumlanmıştır. İstatistiksel anlamlılık sınırı olarak $p < 0,05$ kabul edilmiştir.

Sosyodemografik değişkenlerin Gelişim Bilgisi Ölçeği ve Kaygı Ölçeği ile karşılaştırılmasında parametrik testlerden Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve t-testi kullanılmış; varyans analizi sonucunda farklılığın hangi grup/ gruplardan kaynaklandığının karşılaştırılmasında da Tukey çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Annelerin çocuk gelişimi bilgi ölçeğinden aldıkları puanların ortalaması ile kaygı ölçeğinden aldıkları puan arasındaki ilişki ise Pearson Korelasyon Katsayısı kullanılarak yorumlanmıştır.

BULGULAR

Araştırmada yer alan annelere ve bebeklerine ait sosyodemografik veriler Tablo 1’de yer almaktadır. Araştırmaya katılan annelerin, % 41.2’ sinin 26-32 yaş aralığında olduğu, % 39.2’ sinin ortaokul mezunu olduğu, %70.6’sının çekirdek aile olarak yaşadığı belirlenmiştir. Annelerin bebeklerinin %52’si kız, %49’u ise erkektir. Bebeklerin % 55.9’i 0-12 ay arasındadır.

Tablo I. Annelerin ve Bebeklerin Sosyodemografik Özellikleri.

Yaş	n	%
18-25 yaş	35	34.3
26-32 yaş	42	41.2
33-40 yaş	25	24.5
Öğrenim düzeyi		
İlkokul mezunu	20	19.6
Ortaokul mezunu	40	39.2
Lise mezunu	22	21.6
Lisans/lisansüstü mezunu	20	19.6
Çalışma durumu		
Çalışıyor	13	12.7
Çalışmıyor	89	87.3
Aile tipi		
Çekirdek aile	72	70.6
Geniş aile	30	29.4
Gelir düzeyi		
1000 TL altı	15	14.7
1001-2000 TL arası	44	43.1
2001-3000 TL arası	17	16.7
3001-4000 TL arası	14	13.7
4001 TL ve üzeri	12	11.8
Bebeklerin Sosyodemografik Özellikleri		
Yaş	n	%
0-6 aylık	26	25.5
7-12 aylık	31	30.4
13-18 aylık	26	25.5
19-24 aylık	19	18.6
Cinsiyet		
Kız	53	52
Erkek	49	48
Doğum Sırası		
İlk çocuk	47	46.1
Son çocuk	55	53.9
Kardeş sayısı		
Tek çocuk	46	45.1
İki kardeş	33	32.4
Üç kardeş ve üzeri	23	22.5
Bebegin doğum kilosu		
2501-3000 gr	27	26.5
3001-3500 gr	53	52
3501 gr ve üzeri	22	21.6

Tablo II. Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği' ne Ait Sorulara Verilen Yanıtlar.

Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği' ne Ait Örnek Sorular	Yanlış cevap (0 puan)	
	n	%
Çocuklar ne zaman görmeye başlarlar?	31	30.4
Çocuklar ne zaman tek tek anlamlı sözcükler söylemeye başlarlar?	44	43,1
Çocuklar ne zaman yürümeye başlarlar?	10	9.8
Çocuklarla konuşmaya en erken ne zaman başlanır?	27	26.5
Çocuklara çizip boyamaları için kalem, kâğıt vermeye en erken ne zaman başlanır?	21	20.6
Çocukların sırtlarını destekleyip oturtmaya en erken ne zaman başlanır?	68	66.7
Çocuklarla kitap bakmaya en erken ne zaman başlanır?	85	83.3

Anne bilgi formunda yer alan çocuk gelişimine ilişkin sorulara verilen cevaplara göre annelerin çoğunluğunun (%62.7) çocuk gelişimi ile ilgili yazılı materyal okuduğu belirlenmiştir. Annelerin çoğunluğu (% 63.7) bebeklerinin gelişimleri ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ifade etmiştir. Bebeklerinin gelişimleri ile ilgili yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünen annelerden yalnızca %24.3'ü bu bilgiyi bir uzmandan edindiklerini belirtmiştir. Annelerin büyük çoğunluğu (%90.2) çocuk gelişimci ile görüşmediğini belirtirken; çocuk gelişimci ile görüşen annelerin % 80'i bu danışmanlık hizmetinin gelişim ile ilgili bilgi düzeyini artırdığını dile getirmiştir. Annelerin yalnızca % 12.7'si çocukları ile ilgili merak ettikleri şeyleri hekim ya da sağlık çalışanına danıştığını ifade etmiştir.

Gelişim Bilgisi Ölçeği' nde yer alan gelişimin dönüm noktaları ile ilgili bazı sorulara ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo II' te görülmektedir. Soru 2'de "Çocuklar ne zaman görmeye başlarlar?" sorusuna annelerin % 30.4'ü, "Çocuklar ne zaman tek tek anlamlı sözcükler söylemeye başlarlar?" sorusuna ise % 43.1'i yanlış cevap vermiştir. Çocukların motor gelişimleri ile ilgili "Çocuklar ne zaman yürümeye başlarlar?" sorusuna ise annelerin büyük çoğunluğunun (%83.3) doğru cevap verdiği, "Çocukların sırtlarını destekleyip oturtmaya en erken ne zaman başlanır?" sorusuna ise doğru cevap veren annelerin oranının oldukça düşük (%11.8) olduğu dikkat çekmiştir. Annelerin çocuklarına uyarıcı verme durumlarını sorgulayan "Çocuklarla konuşmaya en erken ne zaman başlanır?" sorusuna annelerin % 70.6'sı doğru cevap vermiştir. Yine uyarıcılar ile ilgili bir başka soru olan "Çocuklara çizip boyamaları için kalem, kâğıt vermeye en erken ne zaman başlanır?" sorusuna annelerin % 20.6'sının; "Çocuklarla kitap bakmaya en erken ne zaman başlanır?" sorusuna ise % 83.3'ünün yanlış cevap verdiği görülmüştür.

Çalışmaya dâhil edilen annelerin sosyodemografik değişkenler açısından Gelişim Bilgisi ve Kaygı Ölçeği' nden aldıkları puanların ortalaması Tablo III' te verilmiştir. Annelerin yaşları, öğrenim

düzeyi, gelir düzeyi ve sahip oldukları çocuk sayısı Gelişim Bilgisi Ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, annelerin yaşı ve sahip oldukları çocuk sayısı kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmazken öğrenim düzeyi ve gelir düzeyi kaygı düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmıştır ($p<0,01$). Gruplar arasındaki farklılığın kaynağını bulmak için yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, ortaokul mezunu olan anneler ile lisans/ lisansüstü mezunu olan annelerin Kaygı Ölçeği'nden aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir ($p=0.009$). Lisans/ lisansüstü mezunu annelerin Kaygı Ölçeği puan ortalamaları diğer öğrenim düzeyine sahip annelerin puan ortalamalarından daha düşüktür ($F_{3-98}= 4.483$; $p<0.01$). Geliri 1001-2000 TL arasında olan annelerin yüksek Kaygı Ölçeği puan ortalamasına 48.7 ± 10.9 (ortalama sapma) sahip olduğu tespit edilmiştir. Ailelerin gelir düzeyi ile kaygı puan ortalamaları arasında fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0.05$). Geliri 1001-2000 TL arasında olan annelerin kaygı düzeyi, diğer gelir düzeyine sahip olanlardan daha yüksektir ($F_{4-97}= 4.305$; $p<0.05$). En yüksek kaygı düzeyine, geliri 1001-2000 TL arasında olan annelerin sahip olduğu belirlenmiştir.

Annelerin çocuk gelişimi ile ilgili yazılı materyal okuma durumuna ve çocuk gelişimci ile görüşme durumuna göre Gelişim Bilgisi Ölçeği ve Kaygı Ölçeği puan ortalamalarına ait verilere Tablo IV' te yer verilmiştir. Annelerin çocuk gelişimi ile ilgili herhangi bir yazılı materyal okumaları bebeklik döneminde gelişime ilişkin bilgi ölçeği puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık yaratmıştır ($p<0.05$). Buna göre çocuk gelişimi ile ilgili herhangi bir yazılı materyal okuyan annelerin Gelişim Bilgisi Ölçeği puanları 23.7 ± 4.7 okumayanların puanları 21.4 ± 3.8 göre daha yüksektir. Annelerin çocuk gelişimi ile ilgili yazılı materyal okuma durumuna göre Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde çocuk gelişimi ile ilgili herhangi bir yazılı materyal okumalarının kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yarattığı belirlenmiştir. Çocuk

Tablo III. Annelerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği ve Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarına İlişkin Dağılımlar.

Gruplar	Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği (en küçük-en büyük puan)			Sürekli Kaygı Ölçeği (en küçük-en büyük puan)		
	ortalama	SS	p	ortalama	SS	p
Yaş						
18-25 yaş	22.5	4.1	0.809	48.2	10.2	0.11
26-32 yaş	23.0	5.3		42.8	11.7	
33-40 yaş	23.2	3.9		45.8	11.4	
Öğrenim düzeyi						
İlkokul mezunu	22.8	3.8	0.062	48	13.8	0.005*
Ortaokul mezunu	22.3	4.9		48.8	9.2	
Lise mezunu	21.8	3.7		42.4	9.6	
Lisans/lisansüstü mezunu	25.3	4.7		39.2	11.3	
Gelir düzeyi						
1000 TL altı	22.9	5.3	0.448	48.2	8.4	0.003*
1001- 2000 TL	22.3	4.4		48.7	10.9	
2001- 3000 TL	23.1	4.3		40.2	9.6	
3001-4000 TL	22.4	3.2		37.5	9.8	
4001 TL ve üzeri	25.2	5.8		45.9	13.3	
Çocuk sayısı						
Tek çocuk	23.2	4.8	0.327	45.2	10.9	0.991
İki çocuk	21.9	4.6		45.6	10.5	
Üç çocuk ve daha fazla çocuk	23.7	3.9		45.3	13.4	

* $p < 0.05$, **SS:** Standart sapma

gelişimi ile ilgili yazılı materyal okuyan annelerin Kaygı Ölçeği puanları 42.3 ± 10.3 , okumayan annelerin puanlarına 50.5 ± 10.9 göre daha düşüktür. Çocuk gelişimi ile ilgili yazılı materyal okumayan annelerin, okuyan annelere göre daha kaygılı olduğu bulunmuştur. Annelerin çocuk gelişimci ile görüşme durumları Gelişim Bilgisi Ölçeği puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık yaratmıştır. Buna göre çocuk gelişimci ile görüşen annelerin Gelişim Bilgisi Ölçeği puanlarının 26.1 ± 2.9 görüşmeyenlerin puanlarına göre 22.5 ± 4.5 daha yüksektir. Çocuk gelişimci ile görüşen ve görüşmeyen annelerin Kaygı Ölçeği puan ortalamaları arasında fark bulunmamıştır ($p > 0.05$).

Annelerin çocuk gelişimine yönelik bilgi ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile kaygı ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları arasındaki ilişkinin incelenmesi için yapılan Pearson Korelasyon Katsayı sonuçlarında bu iki ölçek arasında negatif yönlü bir ilişki bulunmuştur ($r = -0.200$; $p < 0.05$). Annelerin bilgi düzeyleri arttıkça kaygı düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir.

TARTIŞMA

Annelerin bebeklik dönemine ilişkin gelişim ile ilgili bilgi sahibi olmaları onların bebekleri ile iletişimini güçlendirecek, uygun

uyaranlar vermelerine olanak sağlayacaktır. Bu düşünceden yola çıkarak ülkemizde daha önce anne sütü ile beslenme, emzirme teknikleri ve faydaları, ek besinler ile ilgili ebeveyn bilgisini değerlendiren birçok çalışma yapılmıştır (17,25-27). Fakat annelerin bebeklerinin gelişimleri ile ilgili bilgi düzeylerini sorgulayan çalışmalar yurtdışında sayıca fazla iken ülkemizde bununla ilgili sınırlı sayıda çalışma vardır (20).

Çalışma bulgularından yaşa göre annelerin Gelişim Bilgisi Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, 33-40 yaş annelerin ölçekten aldıkları puan ortalamasının diğer yaş gruplarına göre daha yüksek olduğu görülse de annelerin yaşlarının puan ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı belirlenmiştir. Ayrıca annelerin öğrenim düzeyi, gelir düzeyi ve sahip oldukları çocuk sayısı da Gelişim Bilgisi Ölçeği puanlarında anlamlı bir farklılık yaratmamıştır. Bu bulgunun annelerin yaşının ilerlemesine paralel olarak bebeklerinin de gelişimsel olarak ilerlemesinden dolayı yeni bilgilere ihtiyaç duymasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada annelerin kaygı düzeyleri annelerin yaşına göre farklılık göstermezken, öğrenim durumunun kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yarattığı belirlenmiştir. Annelerin öğrenim durumu arttıkça kaygı düzeylerinin azaldığı belirlenmiştir. Lisans/

Tablo IV. Annelerin Çocuk Gelişimi İle İlgili Yazılı Materyal Okuma ve Çocuk Gelişimci İle Görüşme Yapma Durumlarına Göre Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği/ Sürekli Kaygı Ölçeği Puan Ortalamalarına İlişkin Dağılımlar

Annelerin Bebeklik ve Erken Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Gelişimin Desteklenmesi Bilgisi Ölçeği				
Gruplar	n	ortalama	SS	p
Çocuk gelişimi ile ilgili yazılı materyal okuma durumu				
Yeterli bilgisi olan	64	23.8	4.7	0.012*
Yeterli bilgisi olmayan	38	21.4	3.8	
Çocuk gelişimci ile görüşme yapma durumu				
Yeterli bilgisi olan	10	26.1	2.9	0.019*
Yeterli bilgisi olmayan	92	22.5	4.6	
Sürekli Kaygı Ölçeği				
Çocuk gelişimi ile ilgili yazılı materyal okuma durumu				
Yeterli bilgisi olan	64	42.3	10.4	0.000*
Yeterli bilgisi olmayan	38	50.5	10.9	
Çocuk gelişimci ile görüşme yapma durumu				
Yeterli bilgisi olan	10	42.4	9.8	0.380
Yeterli bilgisi olmayan	92	45.7	11.4	

* $p < 0.05$, **SS**: Standart sapma, **SD**: Serbestlik değeri

lisansüstü mezunu annelerin kaygı düzeylerinin ilkökul, ortaokul ve lise mezunu annelerin kaygı düzeylerinden daha düşük olduğu belirlenmiştir. Toros ve ark. (28) yaptığı bir çalışmada, eğitim düzeyindeki düşüklüğün, çocuk bakımı ile ilgili bilgi eksikliğinin ve sorun çözmeye yetersizliğin, annelerin kaygı düzeyini artırdığını ifade etmiştir. Bir başka çalışmanın sonucuna göre ise ilköğretim düzeyindeki annelerin, orta ve yüksek öğrenim grubunda olan annelerden; orta öğrenim grubundaki annelerin de yüksek öğrenim grubunda olan annelerden daha çok kaygılı oldukları belirlenmiştir (29). Bu bulgular araştırma sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Annelerin sahip olduğu çocuk sayısına göre Gelişim Bilgisi Ölçeği ve Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde grupların her iki ölçekteki puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu ve bu gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Bu durumun annelerin her bebek sahibi olduklarında doğum sonrası dönemde kaygı yaşayabilmesinden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Dik ve ark.'nın (30) yaptığı çalışmada doğum yapan annelerin bebek bakımı, beslenmesi ve hijyen konusunda bilgileri araştırılmış, annenin yaşı, çocuk sayısı ve çalışma durumunun bilgi düzeylerini etkilemediği fakat annenin öğrenim düzeyi arttıkça aldıkları puanların da arttığı belirlenmiştir.

Araştırmaya dâhil olan annelerin gelir düzeyinin, çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeylerinde farklılık göstermediği ancak kaygı düzeylerinde anlamlı bir farklılık yarattığı tespit edilmiştir. Annelerin gelir düzeyi arttıkça kaygılarının azaldığı görülmektedir. Araştırma sonuçlarına göre en çok kaygılı grup gelir düzeyi 1001-2000 TL olan annelerdir (48.7 ± 10.9). Bu durumun gelir

düzeyi düşük olduğunda geçinmenin ve çocukların ihtiyaçlarını karşılamanın zorlaşmasından, annelerin bu durumu fazlasıyla düşünmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Coşkun ve Akkaş yaptığı çalışma sonucunda gelir düzeyinin azalmasının kaygı düzeyinde artışa neden olduğunu bulmuştur. Engelli çocuğu olan annelerle çalışan Erhan ve ark. (31) ile Görgü ve ark. (32) annelerin eğitim düzeyi ve gelir düzeyinin azalmasının kaygı düzeylerinin artmasına ve sosyal destek algılama düzeylerinde azalmaya neden olduğunu belirlemiştir (29).

Annelerin çocuk gelişimine yönelik yazılı materyal okumalarının annelerin çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeyini artırdığı bulunmuştur. Buna göre herhangi bir kaynak okuyan annelerin bilgi düzeyi okumayanlara oranla yüksektir. Bornstein ve ark.'da (33) yaptığı çalışma ile annelerin çocuk gelişimine ilişkin yazılı materyal veya kitap okumalarının bilgi düzeyine doğrudan etki ettiğini ortaya koymuştur. Annelerin çocuk gelişimci ile görüşme yapma durumları da çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmıştır. Çalışma bulguları annelerin çocuk gelişimci ile görüşme yapmalarının çocuk gelişimi ile ilgili bilgi düzeyini artırdığı yönündedir. Çocuk Gelişimci ile görüşen annelerin Gelişim Bilgisi Ölçeği puan ortalamaları, görüşmeyen annelerin puan ortalamalarına göre anlamlı düzeyde yüksektir. Annelerin bebek bakımı ve ebeveynlik hakkında kendilerini yeterli hissetmesini sağlayan faktörlerden biri bebek bakımı ve gelişimi ile ilgili endişe ve sıkıntılarını gidermeye yardımcı olan danışmanlık hizmetidir. Sürekli değişimin yaşandığı bu dönemde bilgi verme, danışmanlık yapma ve ebeveynlerin endişelerini giderme gibi yaklaşımların, özellikle doğumdan sonraki ilk üç ayda anneliğe uyum ile annenin kaygılarını giderme ve bebek

bakımı konusunda annenin öz güven geliştirmesinde önemli olduğu belirtilmiş, annelik rolüne uyumda öz güven ve prenatal dönemde başlayan sosyal destek arasında pozitif bir ilişki olduğu ifade edilmiştir (34-36). Annelerin çocuk gelişimci ile görüşme yapma durumlarına göre Kaygı Ölçeği puan ortalamaları incelendiğinde, çocuk gelişimci ile görüşen annelerin kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu görülse de istatistiksel olarak anlamlı fark bulunamamıştır. Bunun yanı sıra annelerin çocuk gelişimi ile ilgili yazılı materyal okuma durumlarının kaygı düzeylerinin azalması yönünde anlamlı bir fark yarattığı belirlenmiştir. Çocuk gelişimi ile ilgili herhangi bir yazılı materyal okuyan annelerin okumayanlara oranla daha az kaygılı olduğu bulunmuştur. Tribotti ve ark.(7) ile Snelson ve ark.(37) yaptıkları çalışmalar sonucunda bilginin stresi azalttığı, bunun da başarılı bir gebelik ve ebeveynliğe uyum süreci sağladığını belirtmişlerdir. Bu bulgular çalışmamızın sonuçlarını desteklemektedir.

Annelerin Gelişim Bilgisi Ölçeği'nde yer alan bazı sorulara verdikleri cevaplar incelendiğinde, özellikle motor gelişim ile ilgili sorulara doğru cevap verenlerin; dil gelişimi ile ilgili sorulara ise yanlış cevap verenlerin oranının ise yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum annelerin bebeklerinin motor gelişim ile ilgili kilometre taşlarını özellikle takip edip uzun süre akıllarında tuttuklarına, "babıldama" döneminde bebeklerinin çıkardıkları ses tekrarlarını anlamlı kelime olarak değerlendirdiklerine ve uyarılarla ilgili bilgi düzeyinin giderek artmasına bağlı olabileceği düşünülmektedir. Ertem ve ark.'nın (20) gelişmekte olan ülkelerde annelerin çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyini inceledikleri çalışmada, annelerin büyük çoğunluğunun motor gelişim ile ilgili sorulara doğru cevap verdikleri, dil gelişimi ve uyarılarla ilgili sorulara ise yanlış cevap verdikleri ortaya konmuştur.

Araştırma sonucuna göre annelerin bilgi düzeyleri arttıkça kaygı düzeylerinde azalma olduğu tespit edilmiştir Little ve Lewis (38) yaptıkları çalışmada, annelerin bebeklerine yenidoğan döneminde yapılan topuk kanı alma gibi işlemlerin niçin yapıldığını bilmesi, annenin kaygılarını azaltmak ve kendini daha yeterli hissetmesini sağlamak için önemli olduğunu vurgulamıştır. Gürel ve ark. (39) çalışmalarında herhangi bir konu ile ilgili bilgi sahibi olmanın, bilgisizliğin yarattığı korku ve kaygıyı azaltıcı bir etken olduğunu, bilgi sahibi olmanın aynı zamanda durum üzerinde kontrol sağladığını, probleme odaklı baş etme stratejilerinin uygulanmasını sağladığını belirtmişlerdir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; annelerin çocuk gelişimi ile ilgili herhangi bir kaynaktan bilgi edinmeleri hem bilgi düzeyini artırmakta hem de kaygı düzeylerinde azalma sağlamaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin okuyabileceği bu tür kaynakların yaygınlaştırılması ve ulaşılabilir olması, ebeveynler için hazırlanan eğitim programlarına ebeveynlerin katılım sayısını artırma politikalarının geliştirilmesi önerilmektedir. Çocuk gelişimci ile görüşen annelerin gelişim ile ilgili bilgi düzeyleri

arttığı gibi kaygıları da azalmaktadır. Özellikle Sağlık Bakanlığı tarafından yürütülen "Gebe İzlem Protokolü" ve "Bebek İzlem Protokolü" kapsamında bebeklerin doğumlarından çok kısa bir süre sonra birinci basamak sağlık hizmeti veren kuruluşlarda takip edildiği bilindiğinden çocuk gelişimcilerin bu kuruluşlarda istihdamının sağlanması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Bertan M, Haznedaroğlu D, Koln P, Yurdakök K, Doğan BG. Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi 2000-2007. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2009; 52:1-8.
- Kılıç EF. Anne eğitim programı ile anne çocuk etkileşim programının 24-36 aylık çocukların bilişsel becerilerine ve annelerin çocuk yetiştirme davranışlarına etkisinin incelenmesi. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, 2011.
- Shonkoff JP, Meisels SJ. Handbook of early childhood intervention. 2nd ed. New York: Cambridge University Press, 2000.
- Yıldız D. Çocuk sağlığı ve hastalıkları polikliniği sağlam bebek ünitesinde hemşirenin planlı hemşirelik eğitimi ve danışmanlık hizmetlerinin değerlendirilmesi. Doktora Tezi. Ankara: 2003.
- Ceber H. Normal ve Zihinsel engelli bebeklerde anne-bebek etkileşiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi, 1998.
- Grantham-Mcgregor S, Cheung YB, Cueto S, Glewwe P, Richter L, Strupp B, et al. Developmental potential in the first 5 years for children in developing countries. Lancet 2007;369: 60-70.
- Tribotti S, Lyons N, Blackburn S, Stein M, Withers J. Nursing diagnoses for the postpartum women. JOGNN 1988;17: 410-5.
- Stewart JC. Counseling parents of exceptional children. London: Charles E. Merrill Publishing Company, 1986.
- Keng-Yen Huang, Margaret O'Brien Caughy, Janice L Genevroc, Therese L Miller. Maternal knowledge of child development and quality of parenting among white, african-american and hispanic mothers. Applied Developmental Psychology 2005;26:149-70.
- Reich S. What do mothers know? Maternal knowledge of child development. Infant Ment Health J 2005;26:143-56.
- Benasich AA, Brooks-Gunn J. Maternal attitudes and knowledge of child-rearing: associations with family and child outcomes. Child Development 1996;67:1186-205.
- Bornstein MH, Cote LR. Who is Sitting Across From Me? Immigrant mothers' knowledge of parenting and children's development. Pediatrics 2004; 114: 557-64.
- Miller SA. Parents beliefs about their children's cognitive development. Child Development 1988;59: 259-85.
- Murphy DA. Constructing the child: Relations between parents' beliefs and child outcomes. Dev Rev 1992;12:199-232.
- Marks MG. The normal newborn. Broadribb's Introductory Pediatric Nursing. 5. Ed. Philadelphia: Lippincott Company, 1998.
- Hunt McV J, Paraskevopoulos J. Children's psychological development as a function of the inaccuracy of their mother's knowledge of their abilities. Journal of Genetic Psychology 1980; 136: 285-98.
- Özer A, Taş F, Ekerbiçer HÇ. Knowledge and behaviour of the mothers having 0-6 month old babies about the breast milk and breast feeding. TAF Prev Med Bull 2010; 9: 310-20.

18. Raymond CT. Identifying patterns of developmental delays can help diagnose neurodevelopmental disorders. *Clin Pediatr (Phila)* 2006;45: 509-17.
19. Roopnarine JL, Logie C, Davidson KL, KrishnakumarA, Narine L. Caregivers' knowledge about children's development in three ethnic groups in trinidad and tobago. *Parenting: Science and Practice* 2015; 15: 229-46.
20. Ertem İÖ, Atay G, Doğan DG, Bayhan A, Bingöler BE, Gök CG, et al. Mother's knowledge of young child development in a developing country. *Child: Care, Health and Development* 2007;33:728-37.
21. Ertem Öztürk İ, Krishnamurthy V, Mphelekedzeni CM, Sguassero Y, Balta H, et. al. Similarities and differences in child development from birth to age 3 years by sex and across four countries: A cross-sectional, observational study. *Lancet Glob Health* 2018;6:279-91.
22. Ertem İÖ, Doğan DG, Gök CG, Kızılateş SU, Çalışkan A, Atay G, et al. A guide for monitoring child development in low- and middle-income countries. *Pediatrics* 2008;121:e581-9.
23. Spielberger CD, Gorsuch R, Lushene RE. *Manual for the state-trait anxiety inventory*. Palo Alto, NY: Consulting Psychologists Press, 1970.
24. Öner N, Le Compte A. Süreksiz Durumluk/sürekli kaygı envanteri el kitabı, 1. Baskı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1983; 1-26.
25. Uslu S, Can E, Özdemir H, Bülbül A. Bir yenidoğan ünitesinde annelerin anne sütü ile beslenme bilgi düzeyleri. *Çocuk Dergisi* 2010; 9: 82-5.
26. Samlı G, Kara B, Cöbek ÜP, Samlı B, Sarper N, Gökalp AS. Annelerin emzirme ve süt çocuğu beslenmesi konusundaki bilgi, inanış ve uygulamaları: Niteliksel bir araştırma. *Marmara Medical Journal* 2006;19:13-20.
27. Eker A, Yurdakul M. Annelerin bebek beslenmesi ve emzirmeye ilişkin bilgi ve uygulamaları. *Sted* 2006;15:158-63.
28. Toros F, Tot Ş, Düzovalı Ö. Kronik hastalığı olan çocuklar, anne ve babalarındaki depresyon ve anksiyete düzeyleri. *Klinik Psikiyatri* 2002;5:240-7.
29. Coşkun Y, Akkaş G. Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KAFAD)* 2009;10:213-27.
30. Dik K, Koyuncuoğlu E, Çelik T, Korkmaz A. Annelerin bebek bakımı ve beslenmesi ile ilgili bilgi düzeyleri. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 2012;55:77-81.
31. Erhan GG. Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin umutsuzluk, karamsarlık, sosyal destek algılarının ve gelecek planlarının incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, 2005.
32. Görgü E. 3-7 Yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2005.
33. Bornstein MH, Cote LR, Haynes OM, Hahn CS, Park Y. Parenting knowledge: Experiential and sociodemographic factors in Europe and American mothers of young children. *Dev Psychol* 2010; 46:1677-93.
34. Clemons RM. Issues in newborn care. *J Primary Care* 2000; 27: 251-67.
35. Gill K. Nursingcare of Mothers. In: Dwelling E, Nicholas FH (eds). *Maternal-newborn nursing: Theory and practice*. 1st ed. Philadelphia: WB Saunders Co 1997: 992-1020.
36. Moran CF, Holt VL, Martin DP. What do women want to know after child birth? *Birth* 1997;24: 27-34.
37. Snelson W, Mason L, Hewitt K. Primiparity and maternal perceptions. *Health Visitor* 1990;12:409-10.
38. Little CM, Lewis JA. Newborn Screening. *Newborn & Infant Nursing Reviews* 2008; 8:3-9.
39. Gürel SA, Gürel H, Balcan E. Doğum öncesi bakım esnasında gebelik, doğum ve doğum sonu döneme ilişkin bilgi edinme durumu. *Perinatoloji Dergisi* 2006; 14:90-5.